

Самур

№ 2 (118) 2001-йисан 31-январь

1992-йисан январдилаь акъатзава

Мас 1000 манат

ЦИЙИВИЛЕР

АЗЕРБАЙЖАН ЕВРОПАДИН УЪЛКВЕЙРИН ХИЗАНДА

● Къуд йисни зур къван вахтунда хуси мугъмандин статусдалди Европадин Советдин мярекатра иштирак авур Азербайжан Республика ЕС-диз къабулнава. Им чи республика патал лугъуз тежеда къван члехи вакъиа я. Им Азербайжандин президент Гейдар Алиев киле аваз чи уълкведи вичин къецепатан сиясатда къазанмишнавай члехи агалкъун я.

25-январдиз Страсбургда ЕС-дин дараматдин велик Азербайжандин тларатI цавуз хкажна ва чи уълкве ЕС-диз гъахъайди вири дубънядиз чир хъана. Гила Азербайжанди Европада киле физвай крара мукъувай иштиракда ва адан вичин дигмиш хъанвай месэляри Европадин умуми къайгъуйрал элъкъеда. Азербайжан ЕС-диз къабул хъун чи республикада яшамаш жезвай халкъар патал члехи сувар я.

ИКЪРАР КЪИЛИЗ АКЪУДУН ПАТАЛ

● Азербайжан Республикадин президент Гейдар Алиева азаддиз алишверишдин режимдин къетенвилериз талукъ 1992-йисан 26-ноябрдиз Азербайжан Республикадин ва РФ-дин гъукуматри кутуннавай икъардиз алавар ва дегишвилер хъувунин гъакъиндай 2000-йисан 29-ноябрдиз Бакуда къул члугур протоколдихъ галаз алакълу яз алай йисан 22-январдиз талукъ указ ганва. Указда республикадин Министррин Кабинетди, гъакъни къецепатан крарин министерстводи и документдихъ галаз алакълу яз къилиз акъудна кланзавай крарни къалурнава.

ЖУРНАЛИСТАР СЕКИН ЖЕЗВАЧ

● Бакудин мэрияди алай йисан 23-январдиз журналистри газетдин кагъаз багъа хъунухъ галаз алакълу яз "Азербайжан" нешриятдин велик киле тухвай акция къанундив къадайди туширди малумар авурдалай къулухъ журналистри цийи кылелай чпин наразивал къалурна. "РУГЪ" Журналистрин Ихтиярар Хуъзвай Комитетдин члехиди Афлатун Амашова лагъана хъи, Бакудин мэрияди акция киле тухун патал журналистрин ихтияр ганач ва гъа идалди азаддиз кватI хъунин гъакъиндай талукъ къанун кваз къунач. "Редаторлар бирлийи" тешкилатди Бакудин мэрия ва Шегъердин Полициядин Къилин Идара суддиз гуда лагъана къарар акъуднава.

ЖУЗЕППЕ ВЕРДИДИН ЙИС

● 2001-йис Италиядин сейли композитор Жузеппе Вердидин йис хъиз баян авунва. 100 йис идалай велик рагъметдиз феий Верди неинки члехи композитор, гъакъни хуъруьн майишатдив машгъл жезвай кас тир. Ада садавайни эциг тежедай хътин иер квалер эцигдай. Вичихъ са шумуд паб авайтлани, Вердидиз хуъркар чраз гзаф хуш къедавай ва ам хъсан кулинар яз гъисабдай. Композитор вичин гъвечли паб Тереза Штольцалай 21 йис члехи тир.

ГЪАЙВАНРИЗ ГУЪМБЕТАР ЭЦИГДА

● Англиядин твар-ван авай публицист Жилли Куперан тларабуналди Лондондин гъукуматди дяведин йисара инсанриз куьмек гана гъелек хъайи гъайванриз гуьмбетар эцигун къетнава. Гъакъикъатдани гъайванри дяведин йисара инсанриз мукъувай куьмек гузва. Месела, балкланди 4 агъзур йис я инсанриз куьмек гуз. Сад лагъай дубънядин дяведа 80 миллион балклан телеф хъанай. 1944-йисуз сюзникри чпин къушунар патал 3 агъзур деве къачунай. Лифери, делфинри ва маса гъайванрини инсанриз мукъувай куьмек ганай.

ДУЪНЪЯД КРАР

АЗЕРБАЙЖАН

Астарада ва Ленкоранда къвайи живеди агъалияр гзаф клевера туна. Чилел са юкI къван жив ацукъна. Астарада пуд кас ва са къадар малар телеф хъана. Бакудай ракъурнавай техникадин куьмекдалди и районра рекъер гуьнгъуна хутунва. Маса кимивилерни арадай акъудзава.

ГЪИНДИСТАН

26-январдиз Гъиндистанда квиле феий залзала гъелени секин хъанвач. 28-январдиз Гужаран штатда залзала тикрар хъхъана. Икъван гагди уълкведа 30 агъзурдав агакъна инсанар гъелек хъанвайдан гъакъиндай малумат ганва. Къил акъуддай ксари са шумуд агъзур мейитар чкланвай квалерин кланик кума лугъузва.

АМЕРИКА

Датлана цийи аламахтрихъ гелкъвезвай американвийар гила кикбоксинг чириз алахънава. Санлай Нью-Йоркдин вири дишегълияр гъисятда женгчи спортдихъ - кикбоксингдихъ галаз машгъл жезва. Алай вахтунда Европадани и машгълулатди гегъеншдиз чка къазва. Кикбоксингдин курсариз физвай гъар къведакай сад дишегъли я.

ФРАНЦИЯ

Цинин йисан сифте йикъарилай къил кутуна Париждин метродин са шумуд станцияда пассажиррин къил ва гардан тлушунзава. 10 минутдин масаждилай гуьгъуьниз гъар касдиз са чашка чими чайни гузва. Ина ийизвай къуллугъ пулсузди я.

АВСТРАЛИЯ

Австралиядин алим Ян Уоллера арадиз гъанвай цийи атирди

дишегълияр гъисятда вичихъ ялзава ва абур магъазадай са вуч ятлани маса къачун тавунмаз экъечизавач. Уълкведин члехи супермаркетри и атирдикай менфят къачун къетнава.

ГЕРМАНИЯ

Уълкведин мадаратдихъ югъйикъандивай мадни члехи зарар хкъазва. Европадин уълквейриз немсерин сосискаяр ва колбаса къачуз кланзамач. На лугъумир, и магъсулрик пехъи хъанвай калерин як ва регъвенвай кларабни ква къван.

ТУЪРКИЯ

Са бязи уълквейра хъиз Туъркиядани Япониядин мультфильмри аялриз пис эсерзава. Абуруз килигайла аялриз лув гуз клан жезва. И мукъвара къве гада аялди лув гун патал къакъан дараматдин балкондай чилел хкадарна. Ихътин гъалар югъйикъандивай артух жезвайвилей гъукуматди Япониядин мультфильмриз килигун къадагъа авунва.

АНГЛИЯ

Цинин йисуз Англиядин аялриз цийи машгълулат жагъанва. Гарсунилай гуьгъуьниз абур вуж кваллахзавай пекар чухъудай машиндин къене гзаф ацукъдатла гуьжетарзава. Чпел чими цикай хирер жезватлани, аялри и машгълулатдилай гъил къачузвач. Гъукуматдиз гъихътин къарар акъуддатла чизвач.

ШОТЛАНДИЯ

И мукъвара Шотландиядин психологи уълкведин агъалийриз муьгъуьббатдихъ галаз алакълу меслятар ганва. Абуруз лугъузвайвал, нихъ муьгъуьббат авачтла, абур фад къуьзуь жезва. Муьгъуьббат-

дихъ машгъл инсанар чпин яшдилай 15 йис жаван яз аквазва ва абур гзаф яшамашзава.

КАНАДА

Спиртдал рикI алай ксар гзаф клевера гъатда. Цийи къанунралди къадагъа авунвай чкайра, месела, паркуна, куьчеда, идарада ни спирт квай ичкияр хъвайитла, ада клвенкве 150 доллар жерима гуда. Вуж хъванваз рулунихъ ацукъайтла, полицияди адан машин аукционда маса гуда, чпиз талукъ харжар хкудайдалай къулухъ амай пул сагъбдив вахкуда.

КЪИБЛЕПАТАН КОРЕЯ

Вич гзаф иер ва маракълу шегъер ятлани, Сеулдиз туристар къвезвачир. Къилин сеbeb шегъердин туалетар къайдада тахъун тир. Туристар желб авун патал гила Сеулда тавдин квалер хъиз раснавай туалетар кардик кутунва. Чкадин гъукуматди Сеулдиз атай мугъманриз гъафтада садра шампанскидин ва шоколаддин банкетар гурвал я.

МЕКСИКА

Гъиндуйрин гъисабралди чилин винел яшайишдин са девир 5128 йис я. Гъар 5128 йисалай сад Аллагъди чилин винел яша-йиш тергзава ва цийи девир арадиз гъизва. Гилан девир лагъайтла, 2012-йисан 21-декабрдиз къилиз акъатна кланзава. Гъа йис алукъайла Аллагъди чилин винел яшайиш къилляй-къилди терг ийида. Къил акъуддай ксари гъакъни лагъанва хъи, гуя Нострадамуса дубъня баладик акатда лагъай вахт 1999-йис ваъ, 2001-йисан июль я. 532-йисуз монах Диони сидивай арабрин рекъемар дубздаказ клелиз хъанвач ва гъавилляй ада 2001-йис 1999-йис хъиз къелемдиз ганва.

АНОНС!

Ада вичин дубъня дегишна лагъай гъафил хабарди тлелитдизни эсер авунвай. Хъуьтлуьн юкъуз тлвалар хъиз къвазвай марфади ва хъел квай гару инсанриз къил хкаждай мумкинвал гузвачир. ГъакI ятлани Азербайжандинни Дагъустандин шегъеррай ва хуьрерай сел хъиз къвезвай эл КцIар райондин Манкъулидхуьруьн сурара гъакъзавачир. Чкадин жемятдиз икъван гагди ихътин тазият

акурди тушир. А юкъуз итимарни шехъзавай.

- Чи дагълар лекъ авачиз амукъна, - лагъана сада, зурзазвай ванцелди.

Лекъер кьейила абур дагъдин къакъан синел акъудда. Лекърез ухшар кьегъл инсанар лагъайтла, халкъди вичин руьгъдин къакъанра хуьда. Чи къуьзуь лекъ - Забит Ризванов хъиз.

1992-йис тир. 26-январдиз рагъметдиз феий Забит муал-

лим элди эхиратдин клвализ гъахъ дубънядиз рекъе твазвай...

Кледа! Къвери тилитда!

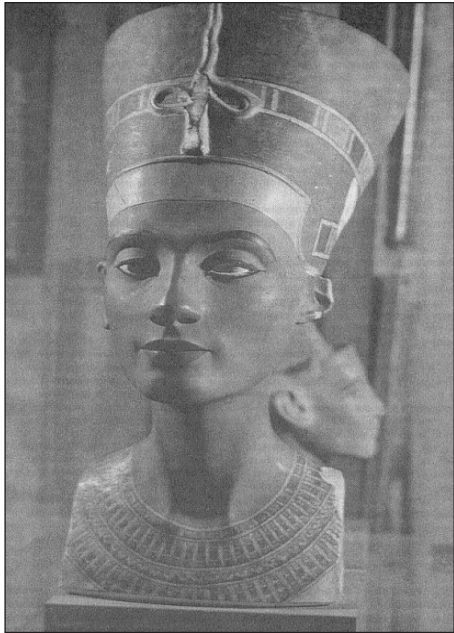

ПЕРВЫЕ СЕНСАЦИИ XXI ВЕКА

У КЛЕОПАТРЫ БЫЛО ВСЕГО ДВА ЛЮБОВНИКА

В Риме открылась выставка "Клеопатра - царица Египта". Во время подготовки исторического материала итальянские и британские ученые наткнулись на неизвестные египетские папирусы, которые произвели сенсацию, поскольку опровергли многие общепринятые сведения относительно личности легендарной египтянки.

До сих пор считалось, что вряд ли во

всей истории найдется женщина, равная Клеопатре по коварству, жадности, жестокости и распутству. Распространению мифа о ее амурных авантюрах способствовал и снятый в 1963 году фильм с Элизабет Тейлор в заглавной роли.

Последние исследования доказывают, что Клеопатра с утра до ночи занималась исключительно государственными делами. Только благодаря ее усилиям Египет обрел мощь и влияние и даже смог соперничать с Римом. А что касается ее морали, то она была абсолютно порядочной дамой, больше всего на свете дорожившей честью своей семьи. В ее жизни было всего-навсего двое мужчин - Юлий Цезарь, а после его гибели - Марк Антоний.

По национальности Клеопатра не была египтянкой. Ее предки пришли в Африку из Македонии. Стало также известно, что царица приходилась родственницей самому Александру Македонскому и Клеопатрой ее назвали в честь его сестры. Египетский трон она заняла, когда ей было всего 18 лет. Будучи образованнейшей женщиной, Клеопатра знала 8 языков, историю, философию, дипломатию, а также тактику ведения морского боя, за что заслужила уважение жреческой верхушки.

Что касается внешности царицы, то до сих пор было известно только то, что ее исключительную красоту портит чересчур длинный нос. Однако, как свидетельствуют документы, Клеопатру украдал не только орлиный с острым кончиком шнобель. Смуглая, с нечистой кожей, с резко выдающимся подбородком и массивной челюстью, из которой торчали редкие желтые зубы, царица считалась на редкость безобразной, однако, как утверждали ее современники, она отличалась неотразимым обаянием, противостоять которому было невозможно.

Перед чарами 22-летней Клеопатры не устоял и 50-летний Юлий Цезарь, который увез ее с собой в Рим, где она произвела фурор. Ведь древнеримские мужчины воспринимали женщин только как часть интерьера или в лучшем случае как производи-

тельниц потомства. Клеопатре же во время далеко не женских дискуссий и диалогов удавалось затыкать за пояс даже сенаторов и консулов, что ужасно не понравилось императору Рима Октавиану Августу.

Историкам удалось выяснить, что Клеопатра до сих пор незаслуженно пользовалась дурной славой исключительно благодаря оклеветавшему ее императору. Жутко завидовавший популярности царицы, Октавиан Август продолжал ненавидеть Клеопатру даже после ее смерти. Фальсифицируя факты, император приказал во всех летописях подробно описать якобы имевшие место дикие и кровавые оргии "развратной" египтянки.

Кроме того, чтобы опорочить царицу перед потомками, он распорядился изваять множество ее статуй в рискованных позах, пытаясь доказать, что Клеопатру интересовали исключительно плотские утехы и что настоящей царицей она была только в постели.

А чтобы ни у кого не возникло сомнения, что ее и в самом деле окружали толпы любовников, Октавиан Август решил изобразить некрасивую Клеопатру в виде соблазнительной смазливой девчонки.

СНЕЖНОГО ЧЕЛОВЕКА ТРУДОУСТРОЯТ ШВЕЙЦАРОМ

На северном склоне Эвереста (Тибет) будет возведена гостиница на 52 места. Ее построят на высоте двух километров над уровнем моря. Идея строительства принадлежит 49-летнему альпинисту из Новой Зеландии Расселу Брайсу. В течение 20 лет он поднимался на Эверест и уже давно обдумывал планы строительства здесь гостиницы. Брайс встречался с тибетскими монахами, и они благословили строительство, настаивая на том, чтобы здание было выдержано в традиционном для здешних мест стиле.

В АМЕРИКЕ МОДНО ПАХНУТЬ УТОПЛЕННИКОМ

В новом году в продажу поступят уникальные духи с запахами погибшего "Титаника". Такое стало возможным после того, как ныряльщики подняли на поверхность 80 флаконов парфюма, найденных в каютах утонувшего в 1912 году лайнера.

Ожидается, что духи с запахами с "Титаника" будут пользоваться огромным спросом в Нью-Йорке, куда уже поставлена первая партия товара.

Производители духов утверждают, что они тщательно проанализировали добытое на корабле и были поражены головокружительными ароматами, которые стали распространять духи, пролежав столько лет на дне океана. Такого потрясающего эффекта не могли добиться ни в одной современной лаборатории.

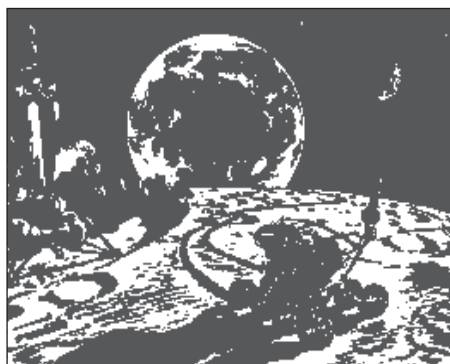
ВЕНЕЦИЮ СНЕСУТ И ПОСТРОЯТ ЗАНОВО

Медленно умирающую Венецию наконец собираются реконструировать. Как выяснилось, с обеих сторон Гранд-канала в районе Дзаттере навсегда уберут обветшалые здания, и на их месте возведут современные. Работы будут проводиться под руководством испанского архитектора Мираллеса Мойи, победителя конкурса по переустройству Венеции, и продлятся несколько лет.

Власти города опасаются, что в результате будет нарушен уникальный многовековой ансамбль, и потому проект еще дорабатывается с особой тщательностью. В районе Дзаттере все будет к услугам туристов - современные комфортабельные отели, рестораны, магазины. Сегодня в самой Венеции проживают 50 тысяч человек, а ежегодный наплыв туристов дошел до 10 миллионов человек.

ЧТО НАМ ГОТОВИТ XXI ВЕК?

Согласно Британскому Фонду Будущего, уже в следующем поколении дети будут начинать школьное образование в три года, а в двадцать уже иметь собственное дело. Шестидесятилетние люди не будут чувствовать себя

пенсионерами, поскольку продолжительность жизни увеличится до ста двадцати лет. В то же время втрое сократится количество людей, желающих связывать себя узами брака, а также женщин, мечтающих о продолжении рода.

РУССКИЕ СНАРЯДЫ БЕЗОПАСНЕЕ УРАНОВЫХ

Британская армия собирается взять на вооружение прославившиеся в Чечне российские гранатометы, стреляющие снарядами вакуумного взрыва, после которого не нужно лечить своих солдат от рака крови, как происходит при стрельбе урановыми боеприпасами.

Британцы с восхищением наблюдали за последствиями применения вакуумных снарядов в чеченских горах и пришли в восторг от возникающей с их помощью зоны смерти диаметром 24 фута, а взрывная волна катится еще на несколько десятков метров.

Против такого взрыва не может устоять никакая существующая в мире броня. Британское военное ведомство собирается закупить в России такие ба-зуки, несмотря на протесты защитников прав человека.

Термобарические снаряды, соединяющие интенсивное выделение тепла и давление, при взрыве сжигают кислород и создают вакуум, который во много раз усиливает натиск взрывной волны.

Сейчас англичане опасаются, что русский гранатомет "Шмель" уже попал в руки ирландских террористов, постоянно грозящих устроить британцам маленький ядерный взрыв. Английские ученые не один год трудятся над созданием собственного аналогичного оружия, но пока не могут разгадать секрет, казалось бы, элементарных русских снарядов и рассчитывают снабдить ими свою армию только в 2005 году. Одновременно разрабатывается снаряд, который будет уничтожать все компьютерное оборудование на танках и самолетах противника, ломать радарные системы, вырубать те-

лефонные линии, телетрансляцию и радиосвязь. Электронный взрыв, безвредный для человека, длится всего миллисекунду, но выбрасывает мощность в миллионы ватт.

НА НАС ИСПЫТЫВАЮТ КЛИМАТИЧЕСКОЕ ОРУЖИЕ

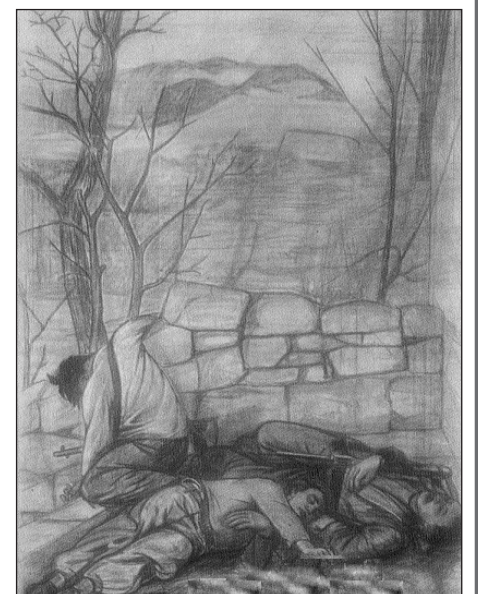
Климатическое оружие - не фантастическая утопия, а реальность нашей жизни. В недрах американских ВВС сейчас разрабатывается проект по овладению и управлению погодой. По мнению экспертов, в руки НАТО попадет самое мощное и эффективное оружие, которое можно было только придумать.

Профессор Атсуму Омуре, директор цюрихского института по исследованию климата, предлагает на выбор несколько сценариев-ужасиков климатических битв, противостоять которым человек не в состоянии. И действительно, как можно бороться с разбушевавшейся стихией?

Для проведения операции "Потоп" требуются всего лишь самолеты и небольшие капсулы, начиненные серебристой нитратной пылью. После нее разразится такой ливень, что в его потоках может утонуть целая армия противника.

Не менее эффективной считается и операция "Обледенение". В ходе нее в воздухе на высоте 17 километров поджигается метановая или углекислотная бомба, частички которой полностью закрывают солнце, и наступает такой колотун, который в теплых джунглях, например, пережить невозможно.

А еще есть план "Огненный шторм", который предполагается использовать в условиях пустыни. Лучи лазерного оружия разогревают песок. Подогретый воздух подымается вверх, начинается ветер, и танки противника накрывает песчаная буря.

Не уйти противнику от удара и по воде, чему способствует план "Водяная дубина". Согласно ему, подводная бомба стимулирует шторм, в ходе которого из глубин морей возникает 30-метровый гигантский водяной столб. Цунами уничтожает корабли, гавани и морские базы соперника.

Все способы позволяют уничтожать врага, не прибегая к помощи живой силы. Главная задача, которая сейчас поставлена перед военными специалистами, - дистанционное управление облаками.

Подготовила к печати
Гюльхар ГЮЛИЕВА.

ЖЕНИЛИКЛӘР

МУАВИНӘТ АРТЫРЫЛДЫ

● Азербайжан президентинин 18 январь 2001-чи илдә имзалыдыгы сәрәнчама әсәсэн, үч яшынадәк ушагларга гул-луг едәнләрин ајлыг муавинәтинин мәбләги 1,8 дэфә артырылмагла 15000 манат мәбләгиндә мүзјән едилмәси гәрара алынмышдыр.

Сәрәнчам 2001-чи ил январын 1-дән гүввәјә миниб.

100 МЛН ДОЛЛАР КРЕДИТ

● Дүнја Банкынын Азербайжан, Ермәнстан вә Курчустан үзрә директору ханым Чуди О'Коннор республикамызда оларкән Дүнја Банкынын Азербайжана жардым етмәсинин вачиблијини гејд едәрәк, өлкәмизин бејнәлхалг малијјә базарларындан Бакы-Чейһан ӘИБК лажһәсинин малијјәләшдирилмәси, алүми ниум заводунун јенидән гурулмасы үчүн јахшы шәртләрлә кредит алмасына көмәк көстәрәчәјини дејиб. О, "Азербайжанда јохсуллуғун арадан галдырылмасы" програмынын һәјата кечирилмәсинин Азербайжан Республикасынын Президентинин көстәриши илә хүсуси бир комитәјә һәвалә олунамасына да мәгсәдәүјүн сајыб. ДБ нүмәјәндәси гејд етмишдир ки, бу гурум тәрәфиндән Азербайжана тәхминән 100 млн АБШ доллары һәчминдә кредит ајрылмасы планлашдырылып.

ЖЕНИ БӘРӘ ХӘТТИ АЧЫЛАЧАГ

● Бу илин биринчи жарысында һәш-тәрхан-Бакы-Иран маршруту илә јени дәниз јүк-сәрнишин бәрә хәттинин ачылмасы барәдә разылыг әлдә едилмишдир. Бу барәдә јекун гәрар РФ президентинин Бакыја сәфәри заманы верилмишдир. Бу мәгсәдлә ики бәрә - "Дағыстан" вә "Профессор Күл" ајрылмышдыр. Бәрәләрдә 200 сәрнишин вә 370 миник автомобили дашыначагдыр. Һәләлик Хәзәрдә ики бәрә хәтти фәалијјәт көстәрир: Бакы-Түркмәнбашы-Бакы, Бакы-Ақтау-Бакы.

2001-ЧИ ИЛИН ГЕЈРИ ИШ КҮНЛӘРИ

● Азербайжан Әмәк вә Әһалинин Социал Мүдафиәси Назирлијинин мәлуматына көрә, 2001-чи илдә ашагыдакы күнләр иш күнү һесаба едилмир:

1-январ - Јени ил, 20-январ - Үмүхалг һүзн күнү, 5-март - Гурбан байрамы, 8-март - Гадынлар күнү, 20-21-март - Новруз байрамы, 9-мај - Фашизм үзәриндә гәләбә күнү, 28-мај - Республика күнү, 15-июн - Милли гуртулуш күнү, 26-июн - Силаһлы гүввәләр күнү, 18-октябр - Дөвләт Мүстәғиллији күнү, 12-ноябр - Конституция күнү, 17-ноябр - Милли Дирчәлиш күнү, 16-декабр - Рамазан байрамы, 31-декабр - Дүнја азербайжанлыларынын һәмрәјлији күнү.

300 МИН НӘФӘР НӘГЛИЈЈАТДАН ПУЛСУЗ ИСТИФАДӘ ЕДӘЧӘК

● Бакы Шәһәр Ичра һакимийәтиндән верилән мәлумата көрә, Бакыда шәһәрдаһили ичтимаи нәглијјатдан өлкәнин башга шәһәр вә рајонларынын имтиязлы сакинләри дә пулсуз истифадә едә биләр. Бундан өтрү һәмин шәһәр вә рајонларын ичра һакимийәтләри Бакы мериясына мувафиг сијаһылар тәгдим етмәлидир. Гејд едәк ки, ичтимаи нәглијјатда имтиязлы шәхсләр үчүн вәһид вәсигәләр бу илин әввәлиндән тәтиб едилиб. Белә вәсигәләр мүһарибә әлилләри вә ветеранлары, һәмчинин әмәк ветеранлары үчүн нәзәрдә тутулуб. Бу вәсигәләрлә метро, трамвај, троллејбус вә автобуслардан пулсуз истифадә етмәк олар. Бу вәсигәләр јалныз сәрнишин тутуму 11 јердән артыг олан автобусларда етибарлыдыр. Бакы сакинләри арасында ичтимаи нәглијјатдан пулсуз истифадә етмәк һүғуғу оланларын сајы 300 мин нәфәрди. Хатырладаг ки, вәсигәләрин верилмәси апрел 1-дәк давам едәчәк.

Өз дөврүндә "дағыстанлы алимләр сырасында биринчи јердә дуран алим, инсанларын елмә вә поезијаја олан јанғысыны јатыртмағы бачаран, онларын үрәјиндән гәми, гајғылары, чүрүк фикирләри чыхарыбатан чох исте'дадлы шаир, маарифләнемә, әдаләт вә дағылыларын хошбәхтлији уғрунда мүбариз" (Һ.Гузунов, Диван, вәр. 37 Б) адландырылмыш көркәмли ләзки алими, тарихчиси, маарифчиси вә ичтимаи-сијаси һадими Мирзә һәсән Алгадарви 1877-чи илдә сүркүн олунош шакирди, ахтылы Абдуллаһ бәј Кәримов һаггында фәхрлә демишди: "Ахтылы Јусуф бәјин оғлу Абдуллаһ бәј ләзки дили илә јанашы Дағыстанын бир нечә дилини, һәмчинин рус, әрәб вә түрк дилләрини дә мүкәммәл билән алим иди. Азадлыг уғрун -

да мүбаризәдә минләрлә адамы архасынча апармыш вә буна көрә дә сүркүн олуношду. Учабојлу, чәсарәтли адам иди. Әсли-нәчабәти илә сечилрди. Дәрин зәкасы илә бир чох алимләри һейран етмишди."

Севастополда рус дилиндә али тәһсил алмыш вә бир мүддәт чар идарәләриндә мүхтәлиф ишләрдә чалышмыш Абдуллаһ бәј Тула губернијасына сүркүн олунош, тәле ону бу губернија-нын Крапивен ујездинин Јаснаја Полјана кәндинә кәтирмишди. Бурада о, тәсадүфән көркәмли рус јазычысы Лев Николајевич Толстојла таныш олу вә достлашыр. Тезликлә А.Кәримов онун каркүзары кими фәалијјәтә башлајыр. Јазычы Абдуллаһ бәјин исте'дадына һейран олу, һәтта бәзи әсәрләринин үзүнүн көчүрүлмәсини она етибар едир.

Ахтылы Јусуф бәјин оғлу Абдуллаһ бәј һаггында индијәдәк бир мөгалә белә дәрч олуномайыб. Этән әсрин 20-чи илләриндә Дағыстанда ләзкичә вә русча чыхан бәзи мөтбуат органларында XIX әсрин маарифчиләри сырасында онун да ады чәкилиб. Илк дөфә гәләмә алынан бу мөгалә бир нечә ил әрзиндә апардығымыз ахтарышларынын нәтичәсидир. Абдуллаһ бәјин һәјаты вә фәалијјәти илә бағлы фактларә эпизодик оларәк бир нечә мәнбәдә раст кәлинир: Русия Мәркәзи Дөвләт һәрби-Тарихи Архивиндә (ф. 400. с. 259/909, иш 43), Мирзә һәсән Алгадарвинин бәзи мәктубларында, лак алими һәсән Гузунув вә рус Д.П.Маковитскинын хәтирләриндә, һәмчинин көркәмли Дағыстан алими М.М.Абдуллајевин "Из истории философской и общественно-политической мысли наро-

дән чох рус әскәри 2 мин сүваринин вә 2 миндән чох милисин, онларча топун көмәји илә үсјаны јатыртмағ үчүн ики ајдан чох вахт сәрф етмиш, дөјүшләрдә бөјүк иткиләрә мәрүз галмышды.

Чәнуби Дағыстанда бөјүк вә нүфузулу бир нәслин нүмәјәндәси кими танынан Абдуллаһ бәји үсјана чәлб едән онун һәмјерлиси, капитан Газы Әһмәд олмушду. Ахтылылар ону Самур даирәсинин ханы сечдикдән сонра Газы Әһмәд Абдуллаһ бәјлә

МӘШҲҮР ЛӘЗКИЛӘР ҺАГГЫНДА БИЛМӘДИКЛӘРИМИЗ

ЛЕВ ТОЛСТОЈУН КӨМӘКЧИСИ

көрүшүб демишди: "Халга мәним силаһымын күчү, сәнин сөзүнүн гүдрәти лазымдыр." Хан ондан гыса чаваб алмышды: "Мән халгымын јолунда чанымы әсиркәјә билмәрәм." Сонрлар Абдуллаһ бәј Саратова сүркүн олунош алим вә шаир Геан Ағамирзәјә көндәрдији мәктүбда Газы Әһмәдин сон дәрәчә чәсур адам олдуғуну вә ханла сөһбәтини кениш гәләмә алдығыны билдирмишди.

Чарын көстәриши илә үсјанын тезликлә јатырылмасындан өтрү кернерал Комаровун гошунундан өлаве Темирхан-Шурадакы баталјонлар, Тер вә Красноводскдан бир нечә полк, Ахты Гарнизону, 84-чү Ширван полку, һәмчинин мүтләғијјәтә гуллуғ көстәрән јерли милис дәстәләри сәфәрбөјлијә алынды. Үсјан јатырылдыгдан сонра 300 нәфәр күлләләнди, 1500 нәфәр Дәрбәнд һәбсханаларына салынды. Сәнәдләрдә көстәрилдији кими, 5 мин үсјанчы аиләси Русиянын учгарларына сүркүн олуношду. Әслиндә даһа чох адам дидәркин салынмышды. Тәкчә "Тамара" кәми-си илә 607 аилә Саратов губернијасына көндәрилмәк үчүн Нәштәрхана апарылмышды. Ајры-ајры губернијаларда ләзкиләрин ады илә кәндләр әмәл кәлмишди. Тәкчә Новгород губернијасынын Лезкино кәндиндә 2 мин үсјанчы аиләси јашајырды.

Сүркүн олунанларын арасында Мирзә һәсән Алгадарви, Мамрач Гәзәнфәр, Геан Ағамирзә кими мәшһүр алимләр, Нүһбәј Күреви, Нәсәнхан бәј Күреви вә ахтылы Абдуллаһ бәј Кәримов кими маарифчиләр дә вар иди. Марағлыдыр ки, Нәштәрхан шәһәринин рәиси Вучиди онлары гәбул етмиш, шәрәфләринә зијафәт верәрәк, ләзкиләрин мәрәд вә гәһрәмән халг олдуғуну билдирмишди. О, һәтта Нәсән Алгадарвини вә Абдуллаһ Кәримову Нәштәрханда сахламағ үчүн чәһд көстәрмиш, лакин чәһди

боша чыхмышды. Белә олдугда рәис забитләрдән алимләри инчитмәмәји вә нисбәтән јахшы әразиләрдә јерләшдирмәји хаһиш етмишди. Абдуллаһ бәји мүшајиәт едән забит рәисә јахын адам олдуғундан онун хаһишини јеринә јетирмиш, әсири Тула губернијасынын Крапивен ујездинә кәтирәндә ону Јаснаја Полјанаја апармышды, "рус дилини јахшы биллисән, граф Толстојун јанында сәнин үчүн пис олмас" демишди.

Бу һадисәнин шаһиди олан доктор Д.П.Маковитски јазмышды ки, учабојлу, гартал бахышлы дағылыны көрәндә граф ону сорғу-суала тутду. Онун рус дилиндә чох сәлис данышмасы, мәнтиғли чаваблар вермәси Лев Николајевичин диггәтини чәлб етди. Јазычы "рус дилини һарада өјрәнмисиниз?" - дөјә хәбәр алды. Дағылынын дилиндән "Севастопол" кәлмәсини ешидәндә севинчәк әлини онун күрәјинә вурду вә деди: "Һә, биз инди бирликдә ишләјә биләрик." 1854-1855-чи илләрдә рус ордусунун тәркибиндә гәһрәмәнчасына мүдафиә етдији Севастополу Толстој чох севирди вә һәмин илләрлә бағлы оларәк "Севастопол 1854-чү илин декабрында", "Севастопол 1855-чи илин мајында", "Севастопол 1855-чи илин августунда" адлы үч һекәјә јазмышды.

Ертәси күнү Абдуллаһ бәј каркүзар вәзифәсини ичра етмәјә башлады. Онун савады вә јазы-позусу јазычынын хошуна кәлди вә бир ајдан сонра јеничә јаздығы вә тәзәдән үзәриндә ишләдији "Анна Каренина" романынын үзүнү көчүрмәји Абдуллаһ бәјә һәвалә етди. Гафгазлы тәкчә әсәрин үзүнү көчүрмүр, һәм дә јери кәлдикчә роман һаггында өз фикирләрини билдирди. Онун ағыллы фикирләри вә гејдләри Лев Толстојун хошуна кәлирди вә јазычы һәмин фикирләри һәмишә нәзәрә алырды.

Јазычынын зәһмәткешлији, дәрин зәкасы вә мүталиәси, кениш дүнјәкөрүшү Абдуллаһ бәји һейран етмишди. Она көрә дә һәсән Алгадарвијә вә Геан Ағамирзәјә мәктубларында јазмышды ки, граф ағласығмаз дәрәчәдә исте'дадлы адамдыр. Кечә-күндүз билмәдән ишләјир. Өзүнә гаршы чох төләбкардыр вә һәтта бәзән өзүнү зорла ишләмәјә мөчбур едир. Јадына байрам да дүшмүр. Китаханасында минләрлә китаб вар вә демәк олар ки, онларын һамысыны охујуб. Чох мөдәни вә рәһмдил адам олан граф Толстој франсыз, алман, инкисил, италјан, гәдим јунан, латын, гәдим јәһуди, чех, сәрб, һолланд, полјак, болгар, украјна дилләрини вә башга дилләри билир. Азачыг имкан дүшән кими мәнән ләзки вә әрәб дилләрини өјрәнмәјә чалышыр. Әсәрләринин үзәриндә дөнә-дөнә ишләјир, дөфәләрлә редактә едир. Тәкчә "Анна Каренина" романы он ики дөфә јенидән ишләниб вә үзү көчүрүлүб. Абдуллаһ бәјин даһи јазычы һаггында јаздығлары Мирзә һәсән Алгадарвинин Лев Толстојла мәктүблашмасынын әсасыны гејду.

1881-чи илдә Лев Толстој Москвага көчүр вә 1901-чи илә кими бурада јашајыр. Абдуллаһ Кәримов исә бир мүддәт Јаснаја Полјанада галыр. 1883-чү илдә чар III Александрын манифестиндән сонра Чәнуби Дағыстандан сүркүн олунанлар азад едилирләр. Бунунла әлагәдар Абдуллаһ бәј Москвага, Лев Николајевичин јанына кәлир. Толстој онун азад олунмасына чох севинир. Сонрлар Абдуллаһ бәј јазмышды: "Дүнјада азадлыгы һеч нә әвәз едә билмәз дөјән граф ајрылыг анында мәнә нимлә хәтирә шәкли чәкдирди вә бу, мәним үчүн ән бөјүк, унудулмаз һөдијә олду."

Мүзәффәр МӘЛИКМӘММӘДОВ

НОВОСТИ

ИНСУЛЬТЫ ПОМОГАЮТ ИЗУЧАТЬ ЯЗЫКИ

● 47-летняя учительница Уэнди Хаснип из Йоркшира после перенесенного инсульта вместо родного английского заговорила по-французски. Все произошло, как только у нее прошел паралич и она обрела способность говорить.

Сейчас Уэнди находится под наблюдением врачей. Теперь она даже на родном языке объясняется так, как француженка, которая только что немного научилась английскому.

- Когда я училась в школе, преподаватели отговорили меня заниматься французским, убедив, что я никогда не смогу произносить на нем сложные звуки, - удивляется пострадавшая.

В медицине такое состояние называется синдромом иностранного языка. Пока непонятно, откуда он возникает. Известно только, что все происходит после инсультов, сотрясений мозга и повреждений черепа.

А однажды пришедший после болезни в сознание британец стал бегло объясняться на русском, хотя раньше не имел о нем никакого понятия.

Уэнди переехала в другой город, чтобы не служить объектом насмешек, и рада хотя бы тому, что вообще обрела дар речи и не совсем забыла родной язык.

Синдром иностранного языка - заболевание редчайшее, и число подтвержденных его случаев исчисляется единицами. Например, в 1997 году британский врач сообщил, что его пациент-шотландец однажды лег спать, а наутро заговорил на африканере. В другом случае американец стал "голландцем". Было несколько случаев, когда англичане за считанные минуты осваивали немецкий и ирландский.

КОКОСОВОЕ МАСЛО ДЕШЕВЛЕ БЕНЗИНА

● Тайские крестьяне нашли свое решение проблемы повышения цен на бензин. Теперь они используют для своих машин не традиционное горючее, а кокосовое масло. Сейчас ученые доказали, что содержание октана в нем приближается к содержанию его в дизельном топливе. Но у масла по сравнению с ним есть одно неоспоримое преимущество - выхлопные газы после него гораздо чище, да и пахнут намного приятнее.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ ПРИЗНАЛИ ФОРМОЙ НАРКОМАНИИ

● Телевидение - та же наркомания. Сесть на него легко, а вот слезть труднее. Как доказали британские социологи, ежедневно мы проводим у голубого экрана по 5 часов, которые выливаются в общей сложности в 14 лет.

БРЮСА БЛАГОСЛОВИЛА ЛЕТАЮЩАЯ ТАРЕЛКА

● Брюс Уиллис признался, чему он обязан своей блестящей киношной карьерой. Оказывается, он как-то раз в горах повстречался с летающей тарелкой. Правда, непосредственного контакта с гуманоидами он не имел. А некоторое время спустя началось его восхождение на голливудский олимп. До сих пор Брюс никому о встрече не рассказывал из боязни умереть. Но смерть миновала его уже дважды, и он решил, что теперь может расколоться.

У ЖИРНЫХ РОЖДАЮТСЯ НЕДОНОСКИ

● На севере Германии женщина весом 350 килограммов родила вполне здорового младенца. Местные гинекологи говорят, что впервые в истории медицины такая толстячка сумела дать потомство. Обычно особы с переизбытком веса не беременеют. Уникальной пациенткой оказалась уроженка Кавказа, которая обосновалась в Германии вместе с мужем в 1994 году. Правда, родила она не богатыря, похожего на себя, а довольно хиленького младенца весом всего кило семьсот. Возможно, он не успел добрать жизненных соков из материнской утробы, поскольку его извлекли на свет с помощью кесарева сечения на месяц раньше срока.

Природа наделила Марину Цветаеву не только поэтическим даром, но и бесконечной способностью любить. Металась в поисках родственной души. Значения не имело, упакована эта душа была в мужское или женское тело: "Раз я люблю душу человека - я люблю и тело. Раз я люблю слово человека, я люблю и губы." И наоборот.

Брак с Сергеем Эфроном обещал быть счастливым. Она спешила поделиться этим: "...он необыкновенно благородно красив, прекрасен снаружи и внутри... Я безумно люблю Сергея и обожаю дочь". Эфрон был не только красив ("его огромные глаза цвета моря"), но и необыкновенно обаятелен и отменно воспитан. Их дочь всю жизнь больше любила мягкого, покладистого, рыцарственного отца и всегда под черкивала большое свое с ним сходство. Он был снисходительнейшим из мужей и увлечения жены рассматривал в качестве топлива для поддержания творческого жара. Он не стал материальной опорой семьи: в Париже работал в киностудии, редактировал журнал, пытался писать; сдавало здоровье; лечение в санатории оплачивала жена. Только в конце жизни Эфрон стал неплохо зарабатывать.

Позже, оценивая свой брак, Марина писала: "Женитьба и любовь разрушительны для личности, они - испытание... Ранний брак - катастрофа, от которой не оправившись во всю жизнь. Я прожила в западне добровольно..." Эфрон сравнивал их семейную жизнь со спасательным поясом в комбинации с жерновом на шее. С годами жернов стал перевешивать, но оставалась своеобразная любовь. Всю жизнь они в обращении друг к другу сохраняли уважительное "вы". Марина считала, что, изменяя физически, она никогда не изменяла мужу духовно. "Лирические отступления" были и у него. Она боялась, что без нее муж пропадет. Почти всю их совместную жизнь она опекала и содержала его. Нищета временами бывала фантастической даже для русской эмигрантской среды.

Любовь всегда была стимулом для творчества. Первым увлечением... стала поэтесса Софья Парнок, имевшая репутацию Дон Жуана в юбке. На Рождество поехали вместе в Ростов, жили в монастырской гостинице. Чувства перетекали в стихи. В литературных салонах их можно было видеть сидящими в обнимку, курящими одну папиросу. Сергей не выдержал двусмысленности положения и в 1915 году ушел на фронт. Любовь Софьи, как обычно, оказалась недолговечной. Марина измену не смогла простить до конца жизни. Были и другие увлечения женщинами - актрисой Сонечкой Голлидей, уже в Праге - женой русского эмигранта. Была влюбленность, "духовный роман" с художницей Натальей Гончаровой.

В Париже Цветаева написала эссе о лесбийской любви "Письма к Амазонке".

Чувства Марины всегда были "полифоничны". Ее влекло к личностям ярким, к таланту, к красоте. Например, к Завадскому - безответно. Она любила молодого Волконского за тонкость вкуса, блестящий ум, за знаменитых деда и бабу. Пастернака и Мандельштама - за поэтический

дар. Как вспоминала жена Мандельштама, Марина научила и ее мужа любить. Близость была не только физическая, но и духовная. С Мандельштамом Марина залечивала рану от разрыва с Парнок.

Революция выбила из обычной колеи, оставила без средств. Даже случайно забредший грабитель подвигил нищету жилища Марины. Это была самая страшная из внешних катастроф, повлекшая все остальные и в конце концов поглотившая жизнь ее и мужа, сломавшая а жизнь старшей дочери -

ЛЮБОВЬ В ЖИЗНИ ГЕНИЕВ

ЗАПАДНЯ ДЛЯ МАРИНЫ

ри. Она не смогла стать совладелецей ни в учреждении, ни в литературе. Уехала к мужу в Прагу. От природы очень прямая, абсолютно независимая, способная оценить творческие успехи других, Марина всегда имела много друзей. Они-то и поддерживали и помогали выжить. В Праге пережила она самое сильное свое увлечение мужчиной. Обычно не скрывавшая сердечных метаний, Марина на этот раз стала осторожной, боясь ранить Сергея - ведь ее возлюбленный был другом мужа. Константин Болеславович Радзевич был из семьи кадровых военных. Лукаво-обходительный, деликатный, он пользовался успехом у женщин. У него было прошлое храброго вояки, а впоследствии он отличился в Испании. В Россию он не вернулся, жил во Франции. Сначала она восприняла его насмешливо, а потом загорелась. Вспоминал об этой любви Константин Болеславович как о бремени и счастье. Марина искала возвышенной любви, а ему хотелось избавить ее от житейских забот, одевать, как королеву. Встречались в отелях, ресторанах, других местах. Но не было полноты совместной жизни. В старости он винил себя в слабости. Было и чувство вины

ДАЙДЖЕСТ

перед другом, и подспудное убеждение, что Марина никогда не решится покинуть беспомощного мужа. Злые языки поговаривали, что и сын ее был не от мужа, а от Радзевича. Сергей заговорил о разводе, но оба не решились.

Мемуаристы часто противоречат друг другу, перечисляя романы Марины. Некоторые, как Саломея Андроникова, многолетняя ее приятельница, вообще считали Марину не склонной к романам, больше было мечты о любви, хотя объектов было достаточно много - преимущественно опекемые молодые поэты, рано ушедшие

из жизни, либо мужчины другой сексуальной ориентации. Ей очень нравился молодой и красивый тогда (в 1941 году) Арсений Тарковский. Мемуарист вспоминает, как при виде его преобразилась эта небрежно одетая, с тяжелым, потухшим взглядом, немолодая женщина. Она вся вспыхивала, просыпалась женственность, лицо молодело. Ему посвящено ее последнее стихотворение.

С рождением сына для нее началась новая эра. Ему, Муру, умному, красивому, принадлежала ее бесконечная, всепоглощающая любовь. Ради него она жертвовала своим творчеством, дочерью. Он был ее мечтой, ее плотью, но с бесконечной чужой душой. Она любовалась им, а он был черств, неблагодарен, тяготился рано состарившейся неудачницей, всю жизнь проведенной в мире слов, снов и увлечений - придуманных и реальных. Обманула главная любовь. И вот - петля в глухом краю, в нищем доме. Не стало Марины - не остался в памяти людей и ее сын. Вроде бы погиб на войне. А говорили, что видели его на Западе. Во всяком случае, добром никто не помянул.

“Лезгинка” макъамди кон - цертдиз атанвайбурук руьгь кутунвай, абурун гьиссерал звал гъанвай. Дамарра иви ргаз, кIвачера звер гъатнавай инсан - рин. Чина хъвер авай абуру гурлудиз капар ягъизвай. Лезги чухваяр алай къакъан буйдин гадайри акъван хъсандиз, акъван викIегъдиз къуьлзавай хъи, ацукънавайбурун пагъ атIанвай. Макъам векъи хъунивай гадайрин кIвачерин гьерекаратни йигин жезвай. “Лезгинка”дал къуьлзавайбурув гвай ала - мат вуч тир! На лугъуди, балкIан - раллаз ягъияр кукIвариз физвай къегъалар я абур. Гагъни цава цIар ягъизвай лекъериз ухшар тир гадаяр. Къил хкажна, хур вилик - на, луварар ахъайна чархар ягъиз къуьлзавай, виняй агъадал къван хъана чпи-чеп гадарзавай къудрат - лу лекъериз. Масадбур лугъуз же - дач, анжах за “Лезгинка” гъами - ша чи дагъларин лекъерин къакъ - анра лув гунив гекъигда.

Сегънеда къуьлзавай жегъилри са легъеда чи хиялар са шумуд жуьреда дегишарнай: гагъ рикIер зериф, хъуьтуьл гьиссеривди ацIурнай, хиялриз секинвални регъятвал гъанай, гагъни гурлу ва йигин ритмдалди чанда цIай ту - най. Гъам-хажалат вуч затI ят - Iа чизмачир чаз. Са легъеда чун сур тарихдив эгечIнай, хъайи крарни кIвалахар вилерикай ка - рагнай чи. Им “Лезгинка”дин ала - мат тир, и макъамдал къуьлзавай гадайрин алакьунрин ала - мат тир.

Са гафни авачиз, хъсандиз къуьлзавай жегъилри: рикIай цаз акъуддайвал, руьгъ ацIудай - вал, чандиз регъят жедайвал. Ни вуч кIандатIа лугъурай, “Лезгин - ка” лезгийри хъиз садавайни къуь - лиз жедач. Са вуч ятIани агакъдач патанбурун гьерекатра: цIай, ялав, хчивал, руьгъ...

Залда ацукънавай 800-дав агакъна инсанри жегъилриз бар - калла лугъузвай. Садлагъана зал зурзуна. Инсанрай “пагъ” акъатна. Ахпа гъайифар хъайиди хъиз вири кисна. На лугъуди, яд иличнавай абурулай. Им вучтин ала - мат тир? Виликдай шанкъунив килигзама - чир инсанри сегънедиз: гъайифар, ялар хъанвай абуруз. Гадайри са - сад бармакар хугIунна чилел гъал - чиз къуьл давамзавай. Абурун кIвачерин гьерекарат мадни йи - гин хъанвай. Амма гзаф инсан - рин чина гъейранвилн лишанар амачир. Бармакар чилел вегъена сегънедай фейи жегъилри са ге - ренлай абур хутахна...

Сегънедин къуьлухъ чпиз афе - рин лугъудай хъиз хъана абуру зун галайнихъ килигна. Зи пел ахъа тушиз акурла гадаяр пагъ атIана амукъна. Им вучтин наразивал ят - Iа фикирзавай абуру. Эхирни и гадайрин къиле авай Мурад Мура - дова завай жузуна:

- Чна гзаф гъалатIриз рехъ га - нани?

- Гзаф ваъ, - лагъана за, - лу - гъуз тежедай хътин чIехи гъал - тIриз.

- Бармакар...

И гаф ван хъайила зун мадни хъилерив ацIана:

- Эхъ, бармакар. Лезгиди бар - макдиз вуч лугъуда?

Са гадади гъасятда лагъана:

- Къирят.

Муькуьда адан гафуниз къуват гана:

- Бармак итимвилн, касвилн лишан я.

- Бес итимвилн лишандив икI эгечIаиди яни? Къирят кIвачерик вегъидаиди яни? “Лезгинка” къе - гъалвилн къуьл я. Ада чи халкъ - дин тарих, адан руьгъ, къадим аде - тар къалурзава. Лезгиди бармак

багъаз къада. Чи бубайри чпин ве - ледриз акъул гудайла, веси ийи - дайла: “Зи бармак кIвачерик вегъ - имир” лугъуда. Бармак кIвачерик кватIа, къегъалвилн, итимвилн эхир атанва лагъай чIал я. Бармак - ди итимдал абур гъида, - лугъ - уда чи бубайри. Хъиз бубади бар - мак къачур югъ сувардал элкъве - дай. Куьне, лагъайтIа, барма - кар чилел гъалчна, ахпани абуру - лай камна.

Гадайриз и гафарин гзаф тясир - на, абуруз вучдатIани чизвачир. Эхирни Мурада лагъана:

- Ругуд йис я чун сегънеда аваз. Анжах икъван гагъди са касди - ни чун и кардикай хабардар аву - нач. Чухсагъул, куьне чун гъавур -

затI арадиз гъизва хъи, регъуьла гекъ акъатда ваз. Чпиз лагъайтIа, регъуь жедач, акси яз чпи вирида - лайни хъсандиз къуьлзавай хъиз жеда абуруз. Чпин гъалатIрин гъавурдани акъадач абур.

Лезги концертар муькуьбуру - лай тафаватлу ийизвайди ам я хъи, векъи макъам ягъин кумазни кIвачерик звер акатай са бязи ксар чIугуна сегънедиз фида. Лап хъсан! Ам гъихътин лезги я хъи, “Лезгинка”дин ван хъайила къуьл тийидай? Анжах 10-15 гада санал сегънедиз экъечIна къуьл те - жез, чIуру чIижер хъиз са-садалай элкъвез, гагъни метIер чилиз ягъаз, руг акъудиз акурла вучда вуна? Гъарайиз, цIугъиз кIан жеда

- Къуьлдайла къил хура твадай затI туш. Къамат авай чинар хъиз беден тикдиз къуна кIанзавайди я. Лезгидин такабурлувал, викIегъ - вал хуьн къилин шартI я. Къил агъузун ажузвилнни усалвилн лишан я. МетIер къатун са нин ятIа вилик мет ягъизвайди гъисаб - зава. Къуьлдайла гъилер лекърен луварар хъиз ахъа хъана кIанда. Капашар кIевна виже къведач: ахъа капаш - захавилн лишан я...

Жегъилри кIевелай яб акалза - вай зи гафарихъ.

- Чаз садани чи къуьл чирзавач эхир, - лагъана сада.

Рази туш зун и жегъилдихъ га - лаз. И дуьньяда чирвилери ахъай тийизвай ракIар авани? Чна компьютердин четин программа - яр, патан чIалар, маса уьлквей - рин, халкъарин адетар чирзава, бес жуванбур вучиз чириз алахъ - завач? Чир тахъун айиб туш, чир тавун айиб я, лугъуда бубай - ри. Чирвилер мискъал-мискъал кIватIна адакай жуваз девлет аву - на кIанзавайди я.

Нотар авачир, музыка гъеле ви - лик фенвачир дегъ чIавара чи бу - байри гъикъван везинлу манияр, къуьлдай гъаваяр туькIурнай. “Лезги руш”, “Кавха”, “БалкIандал

БАРМАК

да туна.

РикIин сидкъидай лагъанвай гафарин чIалахъ хъана зун. Жегъ - илар я ман, ихътин крар чизвач жеди абуруз, - фагъумна за.

И вакъиадилаз азим чIавар алат - наватIани, завай ам рикIелай алу - диз жезвач. Имни себеп авачиз туш. Эхиримжи йисара халисан лезги къуьл ийизвай жегъилрин сан тIи - мил хъанва. Абуру чи бубайрини дидейри чалди аманат яз агакъарна - вай лезги къуьл гъикI къилиз акъуд - на кIанзаватIа рикIелай ракъурзава, садбуру лагъайтIа, абур кваз къаз - вач. Лезги демерихъ жегъилрин къуьл акурла рикIик къалабулух акатзава.

Демер чи медениятдин гуьзгуй я. Са чIавуз чи демер халисан акъажунрал элкъведай. Макъам - чийри, маничийри, къуьлдайбу - ру чпин алакьунар къалурдай. А чIавуз хъсан къуьлдайбур гзаф авай ва абурун арадай сад муькуь - далай вине къаз жедачир. Вири - да чи къуьлуни чешнедиз амал ва икрам ийидай. Гъихътинди тир и чешне ва адетар? Макъам ягъи - дайла деминиз сифте гадаяр экъечIдай. Абуру къвед-пудра де - минлайц цIар ягъайдалай къуьлухъ рушар акъатдай. Чи демера итим - ди дишегъли галачиз къуьл авун хъсан кардай гъисабдачир. Гъа - виляй, адахъ галаз къуьлдай ди - шегъли авачиз акурла гъасят - да чамран мукъва-къилийрикай са дишегъли деминиз экъечIдай. Макъам йигин хъайила къвед - къвед, къуд-къуд гадайрини руша - ри “Лезгинка”дал илигдай. Рушар деминай хкечIайдалай гуьгъуьниз гадайри чпин гъунар къалурдай. Виридалай хъсан ва гзаф къуьл авур жегъилдиз деминавайбуру ка - пар яна аферин лугъудай. Гъа икI, дем маракълудаказ къиле фидай. Анжах гила чи демерихъ дад амач. Халисан лезги къуьл аку - нихъ цIигел жеда вун...

Гъар халкъдин къуьл адан чIал хъиз я: хайибур гъасятда гъавурда акъада, патанбур ваъ. Гъар са чIал - лал миьхъиз рахан гъунар тирвал, гъар са къуьлни милли колорит, милли руьгъ кваз къилиз акъудун къегъалвал я. Ихътин къуьлуни ви - ри вичихъ ялда, вири гъейранарда. Анжах са бязи жаванри гъикI къуьлзава? Гъар халкъдин къуьлу - нин са элемент къачуна ахътин са

ваз: Эгъейй! Лезги къуьлуни де - режа агъуззавайбур, вучиз куьне ам гъурметдай вегъизва? Алакь - завачтIа, экъечI мийир майдан - диз!

И мукъвара са мехъерик квай чун. Ругуд гадади элкъвез - хквез гъа са макъам ягъиз гуз, де - миникай хкечI тийиз, тайлункIри хъиз кIуар ийиз, чпелай гзаф ра - зи яз къуьлзавай. Дем чкIайла за абурувай хабар къуна:

- Жегъилар, лезги къуьл гъихъ - тинди хъана кIанзавайди я?

- Векъиди, - лагъана сада.

- Йигинди, - лагъана муькуьда.

- Лезгиди кIвачер таквадайвал къуьлна кIанзавайди я, - жаваб га - на пуд лагъайда.

Абурухъ артухан чирвилер ава - чиз акурла за жегъилрин гъалатIар чинал лагъана:

“Лаз”, “Игитар”, “Трилло”, “Къай - тагъар”, “Жегъилрин мани”, “Сусан гъава”, “Чамран макъам” хътин макъамриз кутугай къуьлни ийи - дай лезгийри. Гъар къуьл са эсер тир, гзафбуру менфят къачудай, гзафбуруз чидай эсерар. Чи гадай - рини рушари акъван хъсандиз къуьлдай хъи, абурун суракъар ви - ринриз чкIидай. ТахъайтIа лезги къуьл лезги эллерай тIуз фена Къафкъазда, гъакIни вири дуьнь - яда икъван машгъур жечир. Им та - рих я, садавайни шакъ гъиз тежер тарих. Им чи руьгъдин хазина я - куьтягъ тежер хазина. Им чи бар - мак я - чи къирятдин, итимвилн, касвилн лишан. Бармак кIевиз хвена кIанда, ам чилел вегъена ви - же къведач. Иллаки “Лезгинка - дал” илигдайла!

Седакъет КЕРИМОВА

ТАНЫШ ОЛУН: "САМУР"УН ЈАХЫН ДОСТУ

Малик Мәһәммәдоғлунун имзасыны охучуларымыз јахшы таныырлар. "Самур"ун сәһи-фәләриндә республикамызын елми һәјатына даир марағлы јазыларла чыхыш едән бу садә вә тәвазөкар адам гәзетимизин тәәссүбкеш-ләриндәндир. "Самур"у севән вә һәмишә ону сидг-үрәклә тәблиғ едән азәрбајчанлы алим өз ләзки һәмкарларыны - алим јолдашларыны гәзетимизә абунә етмишдир. Ашағыда Малик мүүәллим һаггында әмәкдашымызын гејдләрини дәрч едирик.

Әлијев Малик Мәһәммәд оғлу 1937-чи илдә Газах районунун Мусақәј (индики Ханлығлар) кәндиндә анадан олуб. Азәрбајчан Дөвләт Педагожи Институтунун физика-ријазиијат факултәсини битириб. 1960-чы илдә Азәрбајчан ЕА-нын Физика Институтунда елми фәәлијәтә башлајыб.

1961-1962-чи илләрдә Москвада академик И.В.Курчатов адына Атом Енержиси Институтунда чалышыб. 1962-чи илдә Бакыја гајыдыб, Физика Институтунда јарымкечиричиләр физикасы саһәсиндә тәдгигатлар апармаға башлајыб. Хлорла ашгарланмыш селен јарымкечиричи маддәси әсасында һазырланмыш чәрәјан дүзләндиричи диодларында кедән электрофизики һадисәләрин вә ефектләрин тәдгиги илә мәшғул олуб. Бир сыра јени, орижинал елми вә практикә әһә-

мијәтли нәтичәләр әлдә едиб. Елми нәтичәләри кечмиш ССРИ Електрон Сәнајеси Назирлијинин Јошкар-Ола шәһәриндә фәәлијәт кәстәрән јарымкечиричи чиназлар заводунда селен чиназлары истәһсалында уғурла тәтбиғ едилиб. 1970-чи илдә диссертасија мүдафиә едәрәк, физика-ријазиијат елмләри намизәди алимлик дәрәчәси алыб. О, дүнјада илк дәфә оларағ, селен-кадмиум селенид һетерокечидләриндә електрик тутумунун индуктивлијә кечмәси һадисәсини ашкар едәрәк, бу ефекти (Елдар Мәһмәдовла бирликдә) әтрафлы тәдгиг едиб.

Малик Әлијев јарымкечиричиләр физикасы саһәсиндә, дүнјада илк дәфә оларағ, јарымкечиричиләрдә диодун "електрон-дешик" кечидинин характеристикасындан јарымкечиричиләрин мәхсуси електрик кечиричилији-

нин башланмасы температуруну вә ашгарларын активләшмә енержисини тәјин етмәк үчүн орижинал үсул тәклиф едиб. О, илк дәфә оларағ поликристаллик селен әсасында һетерокечидләрдә электрөлүминесценсија (шүаланма) һадисәсини тәдгиг едиб.

Малик Әлијевин әмәк фәәлијәтинин бөјүк бир дөврү 1974-чү илдә јарадылмыш вә "Јерин Космосдан тәдгиги" адланан јени елми-техники истигамәтин өлкәмиздә баниси, мәрһум академик Тофиг Исмајыловун узун илләр рәһбәрлик етдији кечмиш Азәрбајчан ЕА "Каспи" Елми Мәркәзи (индики Азәрбајчан Милли Аерокосмик Ақентлији - АМАКА) илә бағлыдыр. 25 илдир ки, о, бурада чалышыр. Аерокосмик Ақентлијин коллективинин 25 ил әрзиндә газандығы елми-техники наилијәтләрдә онун да әмәји вардыр. О, бир нечә илдир ки, әсасы академик Т.Исмајылов тәрәфиндән гојулмуш Еколокија Институтунда республикамыз үчүн бөјүк әһәмијәт кәсб едән торпағ сүрүшмәләринин тәдгиги илә мәшғулдур.

Малик Әлијев республикамызда вә харичдә нәшр олуномуш 50-дән артығ елми әсәрин мүүәллифидир.

40 илә јахындыр ки, өлкәмиздә елми-техники наилијә-

Шәкилдә академик Тофиг ИСМАЈЫЛОВ (сағда) вә Малик МӘНӘММӘДОҒЛУ

јәтләрин тәблиғи саһәсиндә сәмәрәли фәәлијәт кәстәрир. Азәрбајчан Журналистләр Бирлијинин үзвүдүр. 600-дән артығ елми-публистик мәғаләси чап едилиб.

Малик Мәһәммәд оғлу космик тәдгигатлар, еколокија илә бағлы елми-публистик јарадычылығына вә фәәлијәтинә көрә мүхтәлиф илләрдә ССРИ Космонавтика Федерасијасынын Јури Гагарин диплому вә бир сы-

ра медалларла тәлтиф едилиб.

Малик Әлијев Бејнәлхалғ Мүасир Елмләр Академијасынын һәгиги үзвү вә академик катибидир. XXI әсри глобал еколожи тәфәккүр әсри адландыран Малик Мәһәммәдоғлунун елми јарадычылығынын әсас истигамәтини еколожи проблемләр тәшкил едир.

Роза ҺАЧЫМУРАДОВА

СКАНВОРД

КВЕЗ ЧИДАНИ?

ЖАРРАГЪАН КЪИСАС

722-йисуз арабрин сердер Абу Убайд Жаррагъа лезгийрам авун патал 60 агъзурдав агакьна кьве кьушун тукьурна. Ахцегъин патав кьиле фейи ягъ-

ягъунра 7 агъзур кас гьелек хъана. Арабри Ахцегърин клеледиз вадра басрух гана. Гьакъятлани абурувай клеле элкьурна кьаз хъанач. Чпиз кланивал тахъай арабар хаинрин куьмекдалди клеле кьачуз алахъна. Ингье, и фигъилни кьиле фенач. Вучиз лагъайтла лезгийрин арадай са хаин жагъанач ва сердерди клеледилай гьил кьачуна маса лезги вилайтрал вегъена.

Арабрин Лайзандиз фейи кьушунривай лезгийрин Шагъ дагъдин ценера авай чилер кьаз хъанач. Амма абуру Самурдин кьерехда гзаф хуьрер кьуна. Абуру чпихъ галаз ягъ-ягъунриз экъечлай вишералди лезгийр тарагъаждай кудна. Чапхунчийри лезгийрин 40-далай гзаф хуьрер чуклурна. Абуру 2700 кас есирвиле кьуна лукъ хьиз Сириядиз рекъе туна. Жаррагъа лезгийрин 52 агъзур малар ва балклар мислимриз (араб аскерриз) пайна.

“ШАРАКІУНТИ” ВУЧ Я?

Чи эрадал кьведалди 722-705-йисара II Саргон Ассириядин пачагъ тирла ада лезгийрин чилер пацук кутуна ва “Шараклунт” лугъудай чкадал (гилан Стлал Сулейман райондин чилел) клеле эцигна ва инин агъалияр вичин кьанунралди идара авуна. Ассирий члалал “шарукин” гафуни “кьанун гвай пачагъ” хътин магна гузва. Тарихчийри кьхиз-вайвал, II Саргоназ вичиз махсус кьанунар авай. Ам вичиз акси ксар гьасятда тарагъаждай кудиз алахъдацир. Абуру залан кьвалахралди синагъдай акъуддай. Пашман хъана вичиз муьтлуьгъ хъайибуруз азадвал гудай.

II Саргона вичин пацук ака-тай чилерин агъалийрихъ хклардацир. Абуруз азаддаказ кьвалахдай мумкинвал гудай. Кьушундиз кьадар кьуьл кьачурдалай кьулухъ амай ризкьы лежберриз тадай. Агъалийривай кьадардилай артух са мал, са балкланни кьачудацир.

Кеферпатан чапхунчийри II Саргона вичин кьанунар бегьемвилелди кьилиз акъудиз

ганач. Ассириядин пачагъ абурухъ галаз ягъ-ягъунра магълуб хъана. Чапхунчийри клеле чуклурна ва чкадин агъалийриз гьад кьуна. II Саргоназ клеле хъайи чка лезгийрин меце “Шардин (пачагъдин) клунт”, гуьгъуьнин виш йисара “Шараклунт” хьиз амуькна. Са бязи тарихчийри Белиждинни Кьасумхуьруьн арада авай и чкадиз “Шараклун” (“Долина Курганов”) лугъузва. Археологиз инай чи эрадал кьведалди I-II агъзур йисариз талукъ майишатдин кьапар, II агъзур йисаз талукъ хенжел, чи эрадал кьведалди VI виш йисаз талукъ сурар ва яракъар жагъанва.

АРАБРИХЪ АВАЧИР КТАБАР ДАГЪУСТАНАДА ГЪАТЗАВА

Къе чи твар-ван авай алимри тестикъарзавайвал, VIII-XV виш йисара Дагъустанни араб уьлквейар чеб-чпихъ галаз сихдаказ алакьалу тир. Гъавилляй Дагъустанда а уьлквейрай гъанвай кьадим ктабар гзаф ава. Ина гьакъини чкадин алимри арабдалди кьхенвай азим кьиметлу эсерар кватл хъанва.

Гъеле са шумуд йис идалай вилик чи твар-ван авай алим, тарихдин илимрин доктор, Россиядин Академиядин Дагъустандин филиалдин ЦИ-ЯЛ-дин отделдиз регъбервал гузвай Амри Шихсаидова ма-

лумат гайивал, ада кьвалахзавай институтдин фондуна гьилин кьхьинрин 3500 ва чапнавай 2000 кьадим ктаб, гьакъини 6000-далай виниз докумен-тар ава. Ктабар ислам диндиз, философиядиз, поэзиядиз, члалаз, тарихдин вакъийриз, машгъур инсанриз, алимриз, шаирриз, пачагъриз, ханариз, уьлквейриз, хуьрериз талукъбура я.

Арабрин зурба алим Агъа-залидин 109 ктабдилай 23 ктаб Дагъустандай жагъанва. Фондуна 1117-йисуз кьхенвай араб члалан толковый словарни ава. Ихътин ктаб арабрихъ чпихъ авач. Эхиримжи йисара чи алимрин гьиле араб члалал алава яз Алкъвадар Гъасан эфендидин ктабар, чарар, Къеан Агъамирзедиз, Мегъамед Ярагъидиз, имам Шамилаз талукъ документар, икьван гагъди чин тийизвай алимрикай, шаиррикай малуматарни гьатнава.

ШАМИЛА ЕСИРВИЛЕ КЪУР ШАИР

Чи твар-ван авай алим Алкъвадар Гъасан эфендиди вичин “Асари-Дагъустан” ктабда твар кьунвай лезги шаиррик Ахцегъ Мирза Али эфендини акатзава. Маракьлу я хьи, ада Саид твар алай пуд алимдивай чирвилер кьачунай. Абурукай сад лагъайди араканви, кьвед лагъайди шиназви, пуд лагъайди хачмазви тир. Алим ва устад шаир тир Мирза Алиди 4 члалал - лезги, араб, перс ва туьрк члаларал шаирар теснифнай. Шаир кьудра дустагънай. Кьведра адаз Аслан ханди ва Шейх Шамила азабар ганай.

Мирза Алиди 1813-йисуз кьвед лагъай Сурхай хандиз араб члалал са тарифдин шаир кьхенай. Шаирдин сифтегъан кьуд цлар икл тир:

Шукур, Аллагъ, на чи патаз
Гъана гила и виклегъ кас.
Сурхай хан яз тварни адан,
Дагъустандин хъанай ам хан.

Урус гьукуматди Сурхай хандин ханлух санлай адан хтул Аслан хандив вугай члавуз Аслан ханди Мирза Али эфенди а тарифдин шаир кьхьинай дустагънай ва Кьурагъа, лап мекъизвай хуьтлуьн члавуз, пекерни алаз вириз вегъена гъа и муркларин це гзаф азабар ганай.

Кьвед лагъай гьилера шаир 1848-йисуз, Самур округ Шейх Шамила кьур члавуз адан итимри дустагънай ва са йисан кьене Аваристанда турдалай кьулухъ ахъай хъуьна. Ам есирвиле кьунин себеб адан са бязи шаирар Шейх Шамилаз бегенмиш тахъун тир. Ада Шамилан са бязи набрин гьахъсузвилер кьелемдиз кьачунай. Вич азад хъуьрувалди Мирза Алиди Шейх Шамил ва адан терефдарар мад пислемешна и араб члалал са шумуд шаир кьхенай.

ХЪИЛЕ ДЕНИКИНАН КІВАЛ ЧІУРНА

1919-йисан гатуз Куьре округдин лезгийр Деникинан кьуватриз акси экъечна. Сифте яз абуру генерал Халилован буйругъ кьилиз акъуднач. Ада Куьредин лезгийривай Деники-наз яракъламиш хъанвай 1077 аскер гун тлалабнай. Хуьруьн-вийри аскерар ганач. Идакай хъел акарай чапхунчийри округдин члехиди Ш.Умашеван куьмекдалди квалера кьекъвена гужуналди вишдалай гзаф жегъилар Деникинан кьушундиз рекъе туна. Рекъе абурукай са паяр катна. Муькуь паяр аскеррихъ галаз дяведа гьелек хъана. И карди халкъ кьвачел кьарагъарна.

Августдиз А.Акимов, Т.Юзбегов, К.Къазиев ва Э.Фейзуллаев кьиле аваз лезгийри денкининчийриз Кьасумхуьрай акъатун патал ултиматум гана. Деникинан гъилибанри и ултиматум кваз кьунач. Гъавилляй

1919-йисан 24-августдиз кьасумхуьруьнвийри Деникинан гарнизондал гьужумна. Куьредин муькуь хуьрерайни агъалияр тфенгар, гапурар ва лашар кьуна Кьасумхуьруьз куьмек гуз атана. Лезгийри и гарнизон Дербентдай ракурнавай алава 100 аскерни галаз дарба-дагъна. Куьревийрин гьиле гзаф пулеметар, тфенгар, патронар ва балклар гьатна. Абуру Дербент Деникинакай азад авун кьетна. 29-августдиз Дербентдин патав члехи женг кьиле фена. И женгина 200-далай гзаф куьревиар гьелек хъанатлани, абуру Деникинан клеретлар кукварна ва шегъердин са пай кьуна. И ягъ-ягъунри Деникинахъ кьалабу-лух кутуна ва ада лезгийрилай гьил кьачуна.

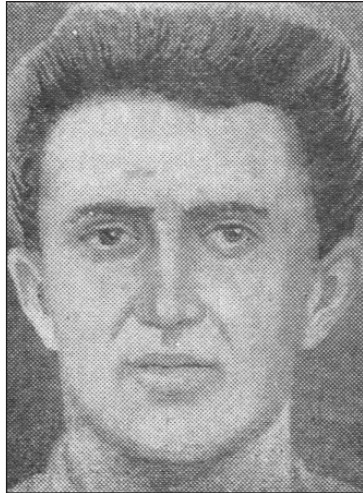
КЪЕЛЕМ ТУНА ТФЕНГ КЪУНАЙ

1418 юкьуз давам хъайи Ватандин Члехи дяведин йисара чи кьхьирагри ва шаирри кьагъриманвиле гьиссерив ацанвай гзаф эсерар кьхенай.

Стлал МУСАЙИБ

Абуру гьакъини гьиле яракъ кьуна виклегдаказ душмандин аксина экъечна. 300-далай гзаф СССР-дин писателрин Союздин членар кьати женгера телеф хъанай. Абурук гуьгъуьллу-даказ фронтдиз фейи Дагъустандин 35 кьхьираг ва шаирни

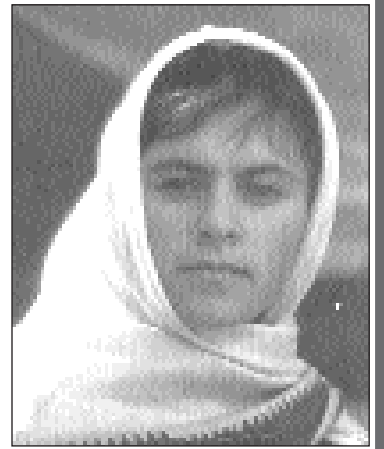

Мемей ЭФЕНДИЕВ

акатзава. И ксарикай гзафбуру лезгийр тир. Ватан хуьн патал кьелем туна тфенг кьур лезгийрин арада Стлал Мусайиб, Мемей Эфендиев, Балакьар-

даш Султанов, Агъалар Гъажиев хътин машгъур кьелемэгъ-лияр авай. Санлай Кьуба ва Куьре патай гуьгъуьллукаказ фронтдиз фейи кьхьирагикай 23 кас дяведа кьегъалвилелди гьелек хъана.

ШАГЪРУЗАТАР - ТАВАТАР

Чи таватри тарихда гьихътин гел тунватла, “Лезгинка” макъамдилай малум я. Абуру гъамиша чи кьегъалрихъ галаз санал чапхунчийрин аксина женг члугунай. Надир шагъдихъ галаз женг члугур ихътин таватар чахъ генани гзаф ава: Кьурагъви Тамчу, куьреви Мейсар, муьшкурви Серфинат, кьубави Шагърузат.

Вич фад-фад дуьшуьш жедачлани, “Шагърузат” лезгийрин рикъ алай ва багъа твар я. Кьубави Шагърузат Куьрел хуьрай тир. Исаяда Кцларин ва Кьубадин Хужбала хуьруьн арада авай тама и хуьруьн анжах амуькьяр ама. Шагърузатан клеретди Кцлар вацлун кьерехда Надир шагъдин аскерар кукварнай. Персерин сердер гьикъван алахънайтлани, ам кьаз хъаначир. Шагърузатан клерет гагъ дагъда, гагъни арада пайда жадай ва персерин кьушундиз кьацл гудай. Халкъдин меце “Шагърузатан тур”, “Шагърузата гьиле кьур кар”, “Шагърузатан клерет хътин” гафар кьедалди ама.

XX виш йисан кьене Шагърузат твар алай таватрин арада кьасумхуьруьнви Шагърузат Султанова генани сейли хъана. Алкъвадар Гъасан эфендидин хтул тир ада Бакуда, Гъажиев Зейналабдин Тагъиева мусурман дишегълияр патал ахъа авур гимназияда клелнай. 1916-йисуз гимназия агалкьунралди акъалтларай Шагърузат Кьасумхуьруьз хтанай ва ина сифте яз рушар патал мектеб тешкилна. Вичин уьмуьрдин эхирдалди урус члалан тарсар гайи Шагърузат Султанова Дагъустандин твар-ван авай педагогикай тир ва ада вичин зегъметдин эвезда Ленинан орден кьачунай.

Чин тукьлуьрайди:
Муьзеффер
МЕЛИКМАМЕДОВ.

ЦИЙИ ТИВАРАР

ИЛАГЪЕ

Илагъе Мегъдиевадин хайи ч'алални хайи эдебиятдал гзаф рикI ала. Ада Дагъустандин Гьукуматдин Университетдин Бакудин филиалда Келзава. Дагъустандин филологиядин факультетдин лезги ч'алан отделеда чирвилер къачузвай Илагъеди гьак'ни шиирар кхъизва. И рекъе чна адаз агалкъунар, поэзиядин шегъредиз акъатун т'алабзава. Агъадихъ чна И.Мегъдиевадин къве шиир гузва.

ЛЕЗГИ Ч'АЛ

Ви гафар зи клеви бине,
Ви гьар гьарф зи даях я.
Даим за вун къада вине,
Вун зи девлет, дамах я.

Виридалай къакъан к'вал зи,
Циун тийидай клеви келеле.
Шумуд агъзур яш ят'а ви,
Тарихдизни чизвач гъеле.

Вун къадам я, вун зурба я,
Вун верци я, вун зериф.
Жив хъиз хъуьтуьл, михьи, таза,
Зи ч'ал за гьик' ийин тесниф?

Зи мурад я чилин вири
Ч'аларик вун галаз хъурай.
Дуьньядал чан аламаз къван
Зи ч'ал, къуй вун аваз хъурай!

КЪЕГЪАЛ ХЪИЗ

Дуьньядик вил кумаз фейдан
Вучиз гъайиф къведа заз?
Гъайиф тушни уьмуьр бес,
Амукъайт'а зурак' яз?

Гъайиф тушни дуьньядлай
Мурад рикле амаз фин?
ХупI хъсан тир Эмина хъиз
Чанда дердер аваз фин.

Гъайиф тежен патал на
Къуллугъ ая ви элдиз.
Къейила къуй лугъурай:
- Къена а кас къегъал хъиз!

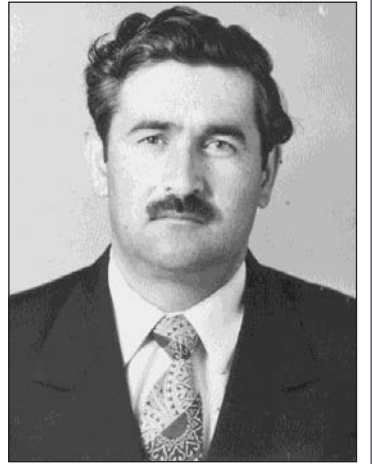
ВИДА

Инанмадыг бу хэбэрэ. Инана билмэдик. Инанмаг истемэдик. Бу меһрибан, зарафатчыл, һазырчаваб инсанын кулүм-сэр чөһрәсинә өлүм јарашмырды. Дөрин, нүфузедичи бахышлары илә гаршысындакы адамын гөлбинә нүфуз етмәји бачаран, сөзү адамын үзүнә шах дөјөн, бу шөхс һаггында кечмиш заманда данышмаг елә чөтинди! Онун зәнкин дәһили аләми мараглы сөһбөтләриндә үзә чыхырды. Јүксәк ерудисияја малик бу инсанын дөрин билији, пешәсинә мөһәббәти вә садәлији аһәнкдарлыг јарадырды. О, надир зија-лы иди.

Әнвәр Рамазан оғлу һәсәнов 1936-чы ил январын 9-да Гусар районунун Укур (Kur) кәндиндә анандан олмушду. Бурада 7-иллик, һәзрәдә (Јаргун) 10-иллик мөктәби битирдикдән сонра М.Ф.Ахундов адына АПИ-нин франсыз-Азәрбајҗан дилләри факултәсиндә тәһсил алмышды. Укур вә Мучуг кәндләриндә ишләдији узун илләр әрзиндә мөүллимләрин вә шакирдләрин һөрмәтини газанмышды.

1995-чи илдән өмрүнүн сонун кими Укур кәнд мөктәбинин директору вәзифәсиндә чалышан Әнвәр мөүллим үчүн иш јери јарадычылыг мейданы иди. 1912-чи илдә тикилмиш, о вахтдан тәһмир олунмамыш мөктәб бинасыны әсаслы шәкилдә тәһмир етдирмишди. Онун тәшәббусу илә 1998-чи илдә кәнд мөктәбинин һәјәтиндә һәмјерлиси кенерал Маһмуд Әбиловун 100 иллик јубилеји илә әлагәдар бусту гојулмушдур.

Әнвәр мөүллим өз доғма кәндинә үрөкдән бағлы иди. Чамаатын сусузлугдан әзиј-јәт чәкдијини көрәндә бура булаг чәкдирмәјин тәшәббусчусу вә тәшкилатчысы олмушду. Кәнд гәбиристанлыгында талвар дүзәлтдирмишди. О, кәнддә јени тәсәррүфат - колхоз јарадылмасынын тәшәббусчусу

олмуш, чамаатын хаһиши илә ики ил она рәһбәрлик етмишди.

Әнвәр мөүллим Азәрбајҗан дили вә әдәбијаты, франсыз дили дәрсләрини пешәкарлыгга дөјирди. О, рус дили вә ләзги дили курсадыны битирмиш, һәмин дилләрин тәдрисиндә пешәкарлыгыны артырмышды. Сон илләр о, әрәб дилини дә мөүкәммәл өјрәнмишди. Поезияја бөјүк мөһәббәт бәсләјән Әнвәр мөүллим өзү дә ләзги вә Азәрбајҗан дилләриндә ше'рләр јазырды. "Самур"ун вәфалы достларындан бири иди. Гәзетимизи сеvir вә тәблиғ едирди.

Әнвәр мөүллим 40 ил педагожи фәалијәт көстәрмишди. Бу мүддәтдә өмүр-күн јолдашы Нина мөүллима онун даяғы иди. Онлар 6 өвлад бөјүдүб әрсә-јә чатдырмышлар. Әнвәр мөүллим сәдагәтли дост, меһрибан өмүр јолдашы, гајыкеш ата вә фәдакар инсан иди.

Адамлар вар ки, сағлыгында да "јашамыр"лар. Амма Әнвәр мөүллим кими инсанлар әбәди јашајырлар - сөһбөтләрдә, јаддашларда.

Аллаһ сәнә рөһмәт еләсин, Әнвәр мөүллим! Гәбрин нурла долсун! Јерин беһишт олсун!

"САМУР"

АЛАХЪУНАР АБУНА КІАНЗАВА

Гъуьрметлу редакция! Алай йисан 18-январдиз чапдай акъатнавай тилитда кунә "Самур" клеве гъатнава лагъана кхъевна. "Самур"дин гьалар хъсанзавач лагъайла, зи рикI т'ар хъана. Азәрбајҗанда хахъ авай сад, чи дамах тир лезги газетдиз куьмек гун чи виридан буржи я. Вичин хабар-тер шумудни са къецепатан уьлқвейриз - Америкадиз, Германиядиз, Урусатдиз, Туьркиядиз, Уьзбекистандиз ва маса чкайриз ч'ланвай "Самур" газет хуьн тавурт'а чаз усалбурни лугъуда, ажузбурни.

Гила авайвал лугъун, эхиримжи йисара чи ч'ал хвена велик тухузвайди "Самур" тушни? Ада чаз гьикъван хъсандиз ч'ал чирзава. Хайи ч'ал хъсандиз тийижир ксар, ам чирун патал газетдив агатун герек я. Къе захъ чанда рикI авай лезгийривай ийир са т'алабун ава: стхаяр ва вахар, чи халкъ виринра машгъур ийизвай "Самур" газетдиз куьмек це. Чи т'иварван авай журналистри гзаф зегъметар ч'лугуна арадал гъанвай икъван маракълу ва гереклу газет хуьн патал вири алахъунар авуна к'анзава.

Феляддин Мегъдиев,
Кц'лар райондин Ширвановка хуьруьн юкъван мектебдин муаллим.

"САМУР"УН КИТАБ КӨШКҮНДӘ

Ашағыдакы китаблар сатылыр:

Етим Эмин "Хягъай эсерар", Махачк'ала, 1999.

Ст'ал Сулейман, Хягъай эсерар, Махачк'ала, 1999.

Азиз Алиев Мамедкеримович, Махачк'ала, 1997.

Сәдагәт Кәримова, "Гүрүб", Бакы, 2000.

Сәдакәт Керимова, "Къарагъ дуьнья, лезгинкадал куьулериз", Бакы, 1998.

Мүзәффәр Мәликмәммәдов, "Полковник анды", Бакы, 1998.

Шагъдагъдин гъетер, (альманах), Бакы, 1997.

Акъата шегъредиз, I к'ват'ал, Бакы, 2000.

ХӘБӘРЛӘР**ГАРАЧУХУРДА ЈЕНИ АТС**

● Сураханы районундакы Гарачухур гәсәбәсиндә јени автоматлашдырылмыш телефон стансијасынын тикинтисинә башланмышдыр.

Гәсәбә сакинлери үчүн бу мүнһүм объектин тикинтисини чари илин сонунадәк баша чатдырмаг планлашдырылыр. АТС-ин техники тәчһизатыны бу јахынларда е'лан едилмиш тендерин галибләри - Түркијанин мөшһур "Неш" вә "Алкател" фирмалары һәјата кечирәчәкләр.

Јени АТС ишә салындыгдан сонра 10 минәдәк абонент дүнјанын бүтүн өлкәлери илә телефон әлагәси сахлаја биләчәкдир.

ГЕЈРИ-АДИ КӘНД

● Бакынын Зыг шосеси әразисиндә - Кәнчлик паркынын јанында һәрәси 5-6 отаглы 12 евдән ибарәт ушаг кәнди салынмышдыр. Австријанын "О Киндердорф интернешнл" бејнәлхалг тәшкилатынын Бакыдакы нүмајәндәлијинин сифариши вә малијјә вәсаити һесабына Түркијанин "НКА" ширкәти тәрәфиндән инша олунмуш кәнд өз илк сакинләрини гәбул етмишдир. Бура "Бакы SOS ушаг кәнди" адланыр.

Ана мөһәббәти, өвлад севкиси илә исинән бу кәндин балача сакинләринин сајы артыг 29 нәфәрди. Демәк олар ки, 12 евин һәр бириндә јашајан аналарын артыг 3-4 өвлады вар. Онлардан 7 нәфәри гәсәбәдә јерләшән 257 сајлы орта мөктәбдә охујур. Ади гајда үзрә һәр күн аналар ушаглары өзләри апарыб-кәтирирләр. Кәндин балача сакинләри үчүн нәзәрдә тутулмуш ушаг бағчасы да өз "саһиб"ләрини гәбул етмишдир. һазырда бағчада ики јаш группу фәалијјәт көстәрир.

"САМУР"ДИН ГАФАЛАГ

вагърам - дубина, верзила, человек высокого роста
варданаг - ручной каменный каток, обрубок бревна
варшав - мельхиор
вахъабан - верзила, дылда
вакъбан - протак, простофиля, бездельник
валгам - гроздь, связка (ключей и т. п), вереница
галкац - зайка
гвез, гвез гьер - молодой (годовалый) баран
гуьлгери - яровая пшеница
гуьрцел - косяк (оконный и дверной)

Е'ЛАН

Редаксијамыз әлверишли шөртләрлә гәзет јајычыларыны ишә дә'вәт едир.

Әлагә телефону: 32-92-17

ОХУЧУЛАРЫН НӘЗӘРИНӘ

Гәзетимизи мүнтәзәм алмаг истәјирсинизсә, она абунә јазылын. Абунә гижмәтләри ашағыдакы кимидир.

3 ај үчүн 6 мин манат;
6 ај үчүн 12 мин манат;

Бакы сакинләри "Самур"а телефонла да абунә јазыла биләрләр. Бунун үчүн "Гаја" мөтбуат јајымы фирмасында 41-35-33 нөмрәли телефона (һәфтәнин I-V күнләри саат 9⁰⁰-дан 17⁰⁰-дәк) зәнк чалыб ев вә ја иш үнваныны билдирмәк кифәјәтдир.

"САМУР"

Гәзетимизин нөвбәти сајы 2001-чи илин февралын 15-дә чыхачагдыр.

"САМУР"

Главный редактор
Седает Керимова

Адрес редакции:
370146, Баку,
Метбуат проспекти,
529-й квартал ком № 101.
Телефон: 32-92-17
Факс 32-92-17
e-mail: samur@azerin.com

Расчетный счет
152233070000
1-й Ясамальский филиал
ОУАБ г. Баку
код 200037
ВОИН 130024708

Газета
зарегистрирована в
Министерстве Печати и
Информации
Азербайджанской
Республики. Рег. № 78

Тираж: 1700
Индекс: 0258